

rė ir išleido “Lietuvių kalbos rašybos žodyną mokykloms” (1956–1980 m. išėjo 6 leidimai), su Pr. Kniūkšta – “Mokomąjį lietuvių kalbos rašybos ir kirčiavimo žodyną” (1983–1996 m. išėjo 4 leidimai), su V. Kosuchinu – mokyklai skirtą “Lietuvių-rusų kalbų žodyną” (1956), su K. Gaiveniu ir V. Šernu “Mokyklinį lietuvių-rusų kalbų žodyną” (1985). A. Lyberis sudarė ir didesnę, platesnei visuomenei skirtą “Lietuvių-rusų kalbų žodyną”, kurio 1-ajame leidime (1962) pateikta apie 37 000, o 2-ajame pataisytame ir papildytame leidime (1989) apie 65000 žodžių.

Dar studijų metais A. Lyberis pradėjęs bendradarbiauti “Naujojoje romuvoje” (bene pirmoji 1935 m. pasirodžiusi jo publikacija supažindino visuomenę su J. Balčikonio leidžiamais J. Jablonskio Raštais), vėliau moksliniuose leidiniuose ir periodikoje paskelbė nemaža straipsnių lietuvių leksikografijos, leksikologijos, terminologijos, kalbos kultūros ir kitais klausimais, reikšmingų prisiminimų iš lietuvių kalbotyros istorijos ir apie atskirus kalbininkus.

1996 m. lapkričio 6 d. savo 87-ąjį gimtadienį A. Lyberis sutiko beveik šešerius metus vargintas sunkios ligos, o lapkričio 22-oji buvo paskutinė jo gyvenimo diena. Vilniaus Karveliškųjų kapinėse gausus artimųjų, mokinių, bendradarbių, bičiulių būrys atsisveikino su daug nuveikusių, gražių darbo vaisių palikusių kalbininku, šviesaus atminimo mokytoju ir žmogumi. Antanas Lyberis ir jo darbai įėjo į lietuvių kalbotyros istoriją.

Kazys Morkūnas

IN MEMORIAM RŪDOLFAS GRABIS (1906-1996)

1996-ieji latvių kalbotyrai – skaudžių netekčių metai: per anksti taip didžiai pamėgtą savo mokslo sritį paliko Latvijos universiteto profesorė Marta Rudzytė, nebaigė pradėtų darbų emigracijoje išaugęs latgalietis, Viskonsino universiteto profesorius Valdis Zepas, gražiai devyniasdešimtmetį atšventęs, vertingais darbais papuoštą savo žemiškąją kelionę gruodžio 17 d. baigė ir Rūdolfs Grabis, vienas žymiausių pastarųjų dešimtmečių latvių kalbos tyrinėtojų.

R. Grabis gimė 1906 m. rugpjūčio 11 d. buvusio Kūdumo valsčiaus “Gribžuose” (Cėsių rajone). 1934 m. baigė Latvijos universitetą. Čia jo mokytojai buvo Ana Abelė, Ludis Berzinis, Janis Endzelynas ir kiti žymieji ano meto latvių filologai.

1931 m. J. Endzelyno redaguotame Latvijos filologų draugijos žurnale “Filologu biedrības raksti” buvo paskelbta pirmoji R. Grabio, dar studento, rimta publikacija – jo gimtosios tarmės aprašas (“Kūduma pagasta izloksnes apraksts”). 1935 m. tame pačiame žurnale išspausdintas kitas R. Grabio dialektologinis straipsnis “Pastabos apie Straupės parapijas tarmes” (“Piezīmes par Straupes draudzes izloksnēm”).

R. Grabis mokytojavo Rygos gimnazijose, dėstė Rygos mokytojų institute.

Kelis kartus išleistas jo su kitais parašytas latvių kalbos vadovėlis mokykloms “Žodis ir sakiny” (“Vārds un teikums”. 1945–1947 m. jis – Latvijos universiteto dėstytojas.

1946 m. J. Endzelynas pakvietė R. Grabį dirbti į ką tik įsikūrusios Latvijos Mokslų akademijos Kalbos ir literatūros institutą. Beveik trisdešimt metų jis faktiškai vadovavo šio instituto kalbininkų darbui. 1970–1974 m. buvo ir instituto direktoriaus pavaduotojas.

R. Grabio vadovaujamas kalbininkų kolektyvas parengė patį išsamiausią dabartinės latvių kalbos struktūros aprašą “Dabartinės latvių literatūrinės kalbos gramatiką” (“Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika”, I–II, Rīgā, 1959, 1962). Už šį veikalą R. Grabiui drauge su kitais autoriais 1965 m. buvo paskirta Latvijos valstybinė premija.

R. Grabis vadovavo ir Latvijos terminologų darbui. 1963 m. buvo išleistas jo ir Dzidos Barbarės bei Anos Bergmanės parengtas “Kalbotyros terminų žodynas” (“Valodniecības terminu vārdnīca”, Rīgā, 1963). Buvo jis ir pokario metų svarbiausio latvių leksikografijos veikalo “Latvių literatūrinės kalbos žodyno” (“Latviešu literārās valodas vārdnīca”, 1–8, Rīgā, 1972–1996) redakcijos kolegijos pirmininkas.

Paskelbė R. Grabis vertingų latvių kalbos istorijos tyrinėjimų. Pirmiausia čia minėtina jo studija “XVII amžiaus latvių kalbos gramatikų apžvalga” (“Pārskats par 17. gadsimta latviešu valodas gramatikām”. – Valodas un literatūras instituta raksti, V, 1955, 205.–266. lpp).

Pasitraukęs į pensiją, kalbininkas labai glaudžius ryšius palaikė su savo gimtuoju Kūdumu. Lygiai po šešiasdešimt metų pertraukos jis vėl sugrįžo prie savo jaunystės dienų temos ir paskelbė tartum pirmosios kalbinės publikacijos tęsinį “Kūdumo tarmės tekstus” (“Kūduma izloksnes teksti”, Rīgā, 1991).

Žmonės, kuriems teko bendrauti su šiuo latvių kalbininku, visada jį atsimins kaip mielą, nuoširdų žmogų. Šalia gimtosios kalbos R. Grabis labai mylėjo latvių liaudies dainą. Iš motinos pasakojimų kalbininkas prisimindavo, jog šių dainų melodijas jis puikiai pakartodavo net tada, kai dar nemokėjo ištarti šių dainų žodžių.

1968 m. R. Grabis buvo išrinktas Latvijos Mokslų akademijos nariu korespondentu, o 1992 m. – garbės nariu.

Mirė Rudolfas Grabis Rygoje. Palaidotas Antruosiuose Miško kapuose. Tegul jam būna lengva gimtoji smiltis.

Algirdas Sabaliauskas